

OD MALE SLIČICE DO VELIKE PRIČE : OSJEČKA TISKANA GRAĐA TVORNICE SAPONIA U ODJELU KNJIŽNICE MUZEJA SLAVONIJE

Little picture with a big story: lokal printed material of Saponia Company in the Library Department of the Museum of Slavonia

Ivana Knežević Križić
Odjel Knjižnice Muzeja Slavonije
ivana.knezevic@mso.hr

Marina Vinaj
Odjel Knjižnice Muzeja Slavonije
marina.vinaj@mso.hr

UDK / UDC **069:655.3.06](497.543Osijek)**
661.18:069](497.543Osijek)

Stručni rad / Professional paper
Primljeno/ Received: 15.10.2021.

BROJ
BIBLIOGRAFSKE
JEDINICE

405

Sažetak

Rad donosi povijesni pregled tvornice Saponia i njezinih proizvoda od samih začetaka 1894. godine do danas, s naglaskom na tiskanoj građi sačuvanoj u Muzeju Slavonije. U muzeološki koncipiranom Odjelu knjižnice čuvaju se primjerci tiskane građe spomenute tvornice, brižno pohranjeni unutar Zavičajne zbirke *Essekiana*, Zbirke kalendara, Zbirke sitnog tiska te Zbirke novinâ. Odjel knjižnice Muzeja Slavonije usmjeren je na prikupljanje zavičajne građe, posebice one tiskane do kraja Drugog svjetskog rata. Upravo sačuvana tiskana građa osječke tvornice u razdoblju između dvaju svjetskih ratova svjedoči o razvijenoj marketinškoj djelatnosti tvornice, koja je tada djelovala pod nazivom *Jugoslavensko d. d. Georg Schicht*, odnosno *Jugoslavensko d. d. Schicht-Lever*, i donosi njezinu kulturno-povijesnu priču.

Ključne riječi: zavičajna tiskana građa, tvornica Saponia, Odjel knjižnice, Muzej Slavonije

Summary

This paper represents a historical overview of the Saponia Company and its products from the very beginning in the year 1894. to the present day. The museologically conceived Library Department stores fragments of printed material of the previously

mentioned factory, carefully stored within the Local *Essekiana* Collection, the Calendar Collection, the Ephemera Collection and the Newspaper Collection. The Library Department of the Museum of Slavonia is focused on collecting the local material, with emphasis on material until the end of WWII. It is actually the preserved printed material of this factory, from the city of Osijek, in the period between the two world war's, that testifies to the developed marketing activities of this factory, which then operated under the name *Jugoslavensko d.d. Georg Schicht*, i.e. *Jugoslavensko d.d. Schicht-Lever*, and brings it's cultural-historical story.

Keywords: local printed material, Saponia Company, Library Department, Museum of Slavonia

Uvod

Muzej Slavonije najstarija je kulturna institucija u Osijeku, osnovana 1877. godine. Riječ je o najvećem muzeju općeg tipa u Hrvatskoj, s više od 300.000 predmeta raspoređenih unutar stotinu i šesnaest zbirki. Spomenute zbirke organizirane su u sedam muzejskih odjela: Etnografski odjel, Numizmatički odjel, Povijesni odjel, Prirodoslovni odjel, Tehnički odjel, Odjel umjetničkog obrta i Odjel knjižnice.¹

Uz numizmatičku zbirku i zbirku starog oružja osječkog trgovca Franje Sedlakovića, knjižnična građa činila je dio utemeljujućih zbirki Muzeja Slavonije, tadašnjeg *Muzeja Slobodnog i kraljevskog grada Osijeka*.² Kroz gotovo stotinu četrdeset i pet godina postojanja Muzeja, knjižnica je obogaćivala knjižnični fond donacijama, otkupima te međuknjižničnom razmjenom. Spajanjem Odjela muzealnih tiskopisa i Odjela hemeroteke 2014. godine knjižnična građa objedinjena je u jedinstven odjel. Danas knjižnica Muzeja Slavonije djeluje dvojako, kao knjižnica i muzejski odjel – Odjel knjižnice. Odjel knjižnice muzeološki je koncipiran, pri čemu je knjižnična građa podijeljena u zbirke te se, tako, međusobno nadopunjuju knjižničarska i muzejska struka. Kada su u pitanju zbirke, možemo govoriti o trima većim cjelinama – Zbirci priručne literature, spomeničkim i zavičajnim zbirkama koje se međusobno isprepleću. Odjel knjižnice usmjeren je na prikupljanje zavičajne građe, s naglaskom na građi do kraja Drugoga

¹ Muzej Slavonije. URL: <http://mso.hr/home-3/> (2021-08-18)

² Radić, Mladen. *Muzej Slavonije Osijek 1877. - 1977.* // Blago Muzej Slavonije / glavni i odgovorni urednik Mladen Radić. Osijek : Muzej Slavonije, 1997. Str. 7.

svjetskog rata, koju korisnici najčešće koriste. Kroz zavičajne zbirke (Zavičajnu zbirku *Essekiana*, Zbirku kalendara, Zbirku sitnog tiska i Zbirku novina) odražavaju se kulturne, društvene i gospodarske prilike Osijeka kroz povijest.³ Upravo se kroz spomenute zavičajne zbirke provlači kulturno-povijesna priča osječke tvornice Saponia.

Od obrtničke radionice za proizvodnju sapuna Samuela Reinitza do današnje tvornice Saponia – povijesni pregled

Razvoj kemijske industrije u Osijeku započeo je u 19. stoljeću s manjim obrtničkim radionicama ili tvornicama sapuna, voska, ulja, laka, kozmetike, ljekarničkih proizvoda i slično. Tadašnji osječki proizvođači količinom svojih proizvoda nisu zadovoljavali tržište te su potrebe nadoknađivane uvozom. Iz tog je razloga za povijest osječke kemijske industrije značajno osnivanje obrtničke radionice za proizvodnju sapuna Samuela Reinitza 1894. godine.⁴ Godine 1919. Hrvatska eskomptna banka uložila je kapital u sapunarnicu osječkog gospodarstvenika Samuela Reinitza te ona počinje djelovati pod imenom *Prva osječka tvornica sapuna*.⁵ Većinu dionica Prve osječke tvornice sapuna 1921. godine otkupio je svjetski poznati koncern *Georg Schicht* te se njezino djelovanje nastavlja pod imenom *Jugoslavensko d. d. „Georg Schicht“ Zagreb, tvornica Osijek*. Naime, uoči Prvoga svjetskog rata koncern *Georg Schicht* bio je jedan od najvećih proizvođača sapuna, margarina, masti i ulja u Austro-Ugarskoj Monarhiji. Nakon raspada Austro-Ugarske Monarhije koncern *Georg Schicht* proširio se na tržišta novonastalih zemalja.⁶ Upravo je spajanje radionice Samuela Reinitza, odnosno Prve osječke tvornice sapuna, s koncernom *Georg Schicht* dovelo je do znatnog povećanja proizvodnje i uvođenja novih proizvoda i robnih marki. Tvornice sapuna iz koncerna *Georg Schicht* spojile su se 1930. godine s nizozemsko-britanskim koncernom *Lever Brothers*, današnjom kompanijom *Unilever*⁷ te mijenjaju naziv u *Jugoslavensko d. d. Schicht-Lever*. Nakon Drugoga svjetskog rata, odnosno 1946. godine tvornica je nacionalizirana te nastavlja djelovati pod imenom *Prva*

³ Knežević Križić, Ivana; Vinaj, Marina; Tominac, Domagoj. Projekt digitalizacije Zavičajne zbirke *Essekiana*. // Knjižničarstvo : glasnik Društva knjižničara Slavonije, Baranje i Srijema 21, 1-2(2017), str. 36.

⁴ Biondić, Radmila; Grubišić, Ante; Katalinić, Ksenija. *Zapaljivo!* // Osječko : katalog izložbe / urednik kataloga Ante Grubišić. Osijek : Muzej Slavonije, 2016. Str. 30.

⁵ Reinitz, Samuel. // Židovski biografski leksikon. URL: <https://zbl.lzmk.hr/?p=1767> (2021-08-20)

⁶ Miklošević, Željka. Ideološka konstrukcija žene u međuratnom razdoblju : reklamni oglasi Tvornice *Georg Schicht*. // Osječki zbornik 30 (2011), str. 231.

⁷ Biondić, Radmila; Grubišić, Ante; Katalinić, Ksenija. Nav. dj., str. 30.

tvornica sapuna Osijek. Godine 1953. tvornica dobiva svoj današnji naziv *Saponia*⁸ te započinje kontinuirani razvoj jednog od najznačajnijih proizvođača deterdženata i sredstava za pranje u kućanstvu u ovom dijelu Europe. Tijekom 1950-ih godina Saponia razvija nove proizvode: prvi sintetski prašak za pranje bijelog i šarenog rublja *Plavi Radion* (1956.) te sintetski prašak za pranje finog rublja *Nilu* (1959.), uz tekući deterdžent *BIS* (1957.). Početkom 1960-ih godina rekonstruiran je pogon za proizvodnju deterdženata i sapuna te dolazi do modernizacije proizvodnje. Godine 1962. u Saponiji je osnovan Istraživački institut, koji dvije godine kasnije, 1964., dobiva i svoju knjižnicu. Godine 1968. Saponia je proizvela *Faks helizim* – prvi deterdžent u tadašnjoj državi razvijen na osnovi biološki razgradivih tenzida te koji je sadržavao enzime. Sredinom 1970-ih godina rekonstruiran je pogon za proizvodnju praškastih deterdženata, što dovodi do velikog povećanja proizvodnje. Na tržište dolaze nove robne marke: pasta za zube *Zirodent* (1973.), univerzalni praškasti deterdžent za pranje rublja *Rubel* (1975.), omekšivač za rublje *Ornel* (1975.), tekući deterdženti za pranje posuđa *Tipso* (1975.) i *Likvi* (1977.) te tekuće sredstvo za čišćenje u kućanstvu *Arf* (1977.). U Nemetinu su 1981. godine otvorena nova, suvremena postrojenja za proizvodnju tekućih deterdženata i toaletno-kozmetičkih proizvoda, kao i distribucijski centar. Tijekom Domovinskog rata Saponia je pretrpjela velika oštećenja na postrojenjima, ali proizvodnja nije prekinuta. Tako se 1993. godine počinju proizvoditi tablete za strojno pranje posuđa *Likvi Automat*. Iduće, 1994. godine Saponia postaje dioničko društvo. Godine 1998. Saponia je privatizirana te je do danas u vlasništvu poduzeća *Mepas* iz Širokog Brijega (BiH). Privatizacija dovodi do novih investicija, rekonstrukcije pogona i skladišta te modernizacije proizvodne tehnologije. Danas Saponia proizvodi više od pet stotina proizvoda koje možemo svrstati u sljedeće kategorije: proizvode za domaćinstvo (sredstva za pranje rublja i posuđa, za čišćenje, za oralnu higijenu i njegu tijela), proizvode za institucijsku potrošnju (sredstva za pranje rublja, za higijenu kuhanja, za čišćenje i toaletne proizvode), proizvode za industrijsku potrošnju (sredstva za održavanje čistoće i higijene industrijskih postrojenja).⁹ Stotinu dvadeset i sedam godina nakon osnutka tvornica odolijeva vremenu te uspješno posluje.

⁸ Saponia. URL: <https://www.saponia.hr/> (2021-08-17)

⁹ Šojat, Lada. Saponia d. d. // Hrvatska tehnička enciklopedija. URL: <https://tehnika.lzmk.hr/saponia-d-d/> (2021-08-18); Saponia. URL: <https://www.saponia.hr/hr/> (2021-08-17)

Sačuvana tiskana građa tvornice Saponia u zavičajnim zbirkama Odjela knjižnice Muzeja Slavonije

Kako je Osijek između dvaju svjetskih ratova bio jedan od najrazvijenijih industrijskih gradova tadašnjih država (Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, Kraljevine Jugoslavije), masovna proizvodnja industrijskih proizvoda dovela je do velike konkurencije.¹⁰ Marketinška djelatnost imala je važnu ulogu u upoznavanju potencijalnih potrošača s najnovijim proizvodima postojećih tvornica i obrta, u pokušaju usmjeravanja na kupnju istih, kao i u ukazivanju potrošača na određeni proizvod.¹¹ Upravo je u tom razdoblju razvijena bogata marketinška djelatnost tvornice *Jugoslavensko d. d. Georg Schicht*, odnosno *Jugoslavensko d. d. Schicht-Lever* o kojoj svjedoči građa koja se danas čuva u odjelima Muzeja Slavonije. Naime, sačuvano naslijeđe spomenute tvornice u Muzeju Slavonije pohranjeno je unutar deset zbirki četiriju različitih muzejskih odjela. Riječ je o jedinicama građe, odnosno predmetima iz Zbirke ambalaže i reklamnih predmeta Odjela umjetničkog obrta; Dokumentarne zbirke, Kartografske zbirke, Zbirke skulptura i natpisa te Zbirke razglednica Povijesnog odjela; Zbirke reproduktora i snimača zvuka s matricama Tehničkog odjela te spomenutim zavičajnim zbirkama Odjela knjižnice: Zavičajnoj zbirci *Essekiana*, Zbirci kalendara, Zbirci sitnog tiska te Zbirci novina. Jedinice građe, odnosno muzejski predmeti raspoređeni su formalno, prema vrstama građe. U Zavičajnoj zbirci *Essekiana*¹² sačuvano je trinaest jedinica građe – reklamne knjižice te poslovni red. Posebno je zanimljiva reklamna knjižica *Schichtova pošta* za godinu 1927. koja se dobivala besplatno uz kupnju proizvoda tvornice *Jugoslavensko d.d. Georg Schicht*: „'Schichtova pošta' bit će prava radost za svakog, izlazit će jedamput svakog mjeseca i donosit će uvijek nešto sasvim novo! Osim toga dijelit će se 'Schichtova pošta' badava svim kupcima 'Schichtovih proizvoda'. Vi ćete dobiti taj mjesečnik kod Vašeg trgovca onda, kada ćete kupiti Schichtov sapun marke 'Jelen' ili marke 'Ključ' ili 'Terpentinski Sapun', 'Žensku hvalu' i 'Radion', i to ako najedamput kupite ili od svakog

¹⁰ Miklošević, Željka. Nav. dj., str. 231.

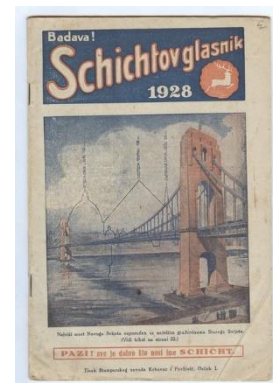
¹¹ Knežević Križić, Ivana. Hrvatski list kao idealan medij za proučavanje : primjer odabranih reklama tvornice Georg Schicht. // Jezik medija nekada i sada : zbornik radova sa znanstvenoga skupa održanoga 6. i 7. lipnja 2014. godine na Filozofskom fakultetu u Osijeku / uredila Vlasta Rišner. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada ; Osijek : Filozofski fakultet, 2016. Str. 64.

¹² Zavičajna zbirka *Essekiana* obuhvaća građu prema kriteriju zavičajnosti od samih početaka osječkog tiskarstva, sredinom 18. stoljeća, s naglaskom na građu tiskanoj do kraja Drugog svjetskog rata.

fabrikata po 1 kg ili od sviju zajedno 1 kg.“¹³ Nažalost, daljnje tiskanje nije zaživjelo, otisnuta je samo spomenuta reklamna knjižica koju iduće, 1928. godine nasljeđuje *Schichtov glasnik*, također bez daljnjih nastavaka.

Slika 1. Knjižica *Schichtova pošta* za godinu 1927. (Muzej Slavonije)

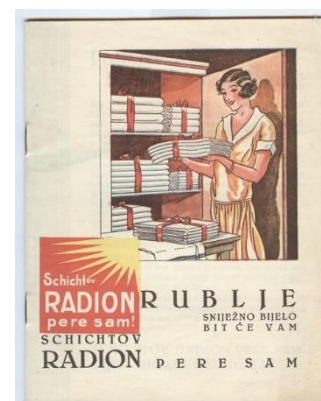

Slika 2. Knjižica *Schichtov glasnik* za godinu 1928. (Muzej Slavonije)

Nadalje, sačuvane su knjižice sa savjetima za upotrebu pojedinih proizvoda, najviše za deterdžent za pranje rublja *Schichtov Radion: Nekoliko riječi o racionalnom pranju* (na hrvatskom, srpskom, slovenskom i njemačkom jeziku); *Rublje sniježno bijelo bit će vam, Schichtov Radion pere sam*; *Peri rublje, a da ne pereš*.

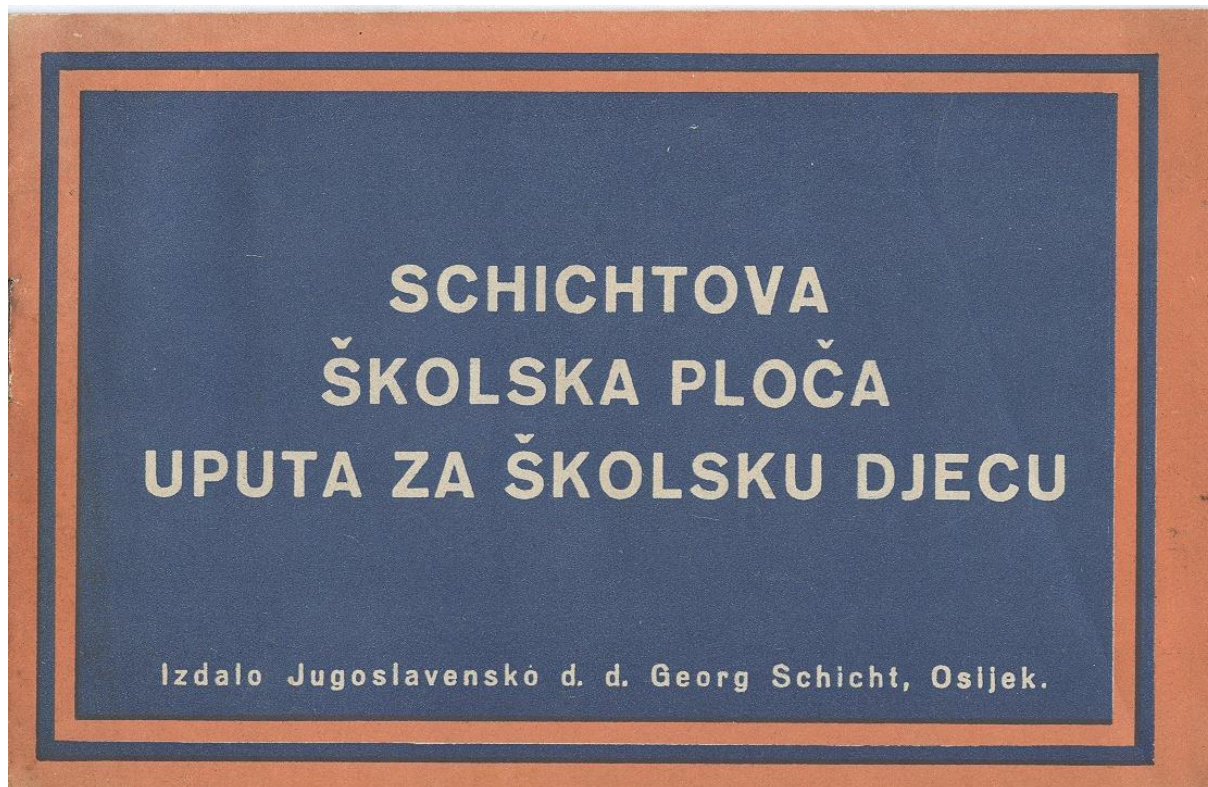
Slika 3. Knjižica *Nekoliko riječi o racionalnom pranju* (Muzej Slavonije)

Slika 4. Knjižica *Rublje sniježno bijelo bit će vam, Schichtov Radion pere sam* (Muzej Slavonije)

Pojedinačno su sačuvane reklamna knjižica *Elida* proizvoda (*45 minuta posveti dnevno svom tijelu, bit će lijepa!*) te reklamna knjižica o *Vimu*, sredstvu za čišćenje koje se i danas proizvodi (*Zlatna pravila za kućanstvo*). Posebno se ističe reklamna, ujedno i edukativna knjižica, namijenjena djeci, o proizvodnji sapuna *Jelen* (*Schichtova školska ploča – uputa za školsku djecu*).

¹³ Schichtova pošta / odgovorni urednik A. E. Brlić. Osijek : Jugoslavensko d. d. Georg Schicht, 1927. (Osijek : Štamparski zavod Krbavac i Pavlović)

Slika 5. Knjižica *Schichtova školska ploča – uputa za školsku djecu* (Muzej Slavonije)

O uređenosti spomenute tvornice svjedoči i *Poslovni red za Jugoslavensko d. d. Schicht-Lever u Osijeku* iz 1937. godine sačuvan u Zavičajnoj zbirci *Essekiana*. Iz razdoblja nakon Drugog svjetskog rata, odnosno iz 1960-ih godina sačuvana je reklamna knjižica kozmetičke linije proizvoda *Akvatan*.

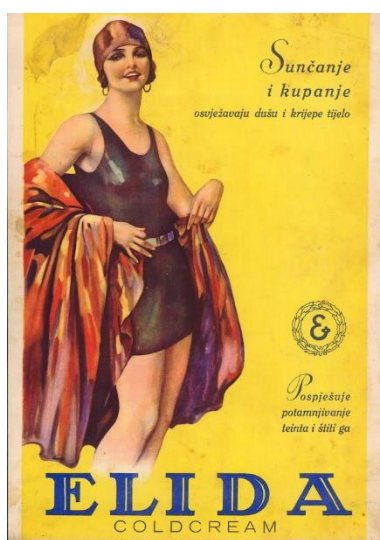
U Zbirci kalendarâ¹⁴ sačuvano je sedam kalendara imena *Schicht* za 1929., 1930. i 1931. godinu, tiskanih na hrvatskom (latinica) ili srpskom (ćirilica), slovenskom i/ili njemačkom jeziku. Kalendar *Schicht* sadrže originalne popularne priče o vlastitim proizvodima, održavanju higijene, šale i praktične savjete.

Slika 6. Kalendar *Schicht* iz 1929. godine (Muzej Slavonije)

¹⁴ Zbirka kalendara registrirana je 2013. godine i upisana u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske. Riječ je o zbirci u kojoj su smješteni pojedini najznačajniji, najstariji zavičajni kalendar, odnosno hrvatski kalendar tiskani u Osijeku u 19. stoljeću.

Zbirka sitnog tiska najraznovrsnija je zbirka Odjela knjižnice, s obzirom na vrstu građe koju objedinjuje. Riječ je o cjenicima, jelovnicima, vinskim kartama; džepnim, stolnim i zidnim kalendarima; posjetnicama; pozivnicama; programima; reklamama i sličnoj tiskanoj građi. U Zbirci sitnog tiska pohranjen je, stručno obrađen i digitaliziran raznovrstan sitni tisak današnje tvornice Saponia između dvaju svjetskih ratova. Tako su sačuvana tri cjenika određenih deterdženata (*Clarax, Ženska hvala „S“, Omo*), sredstava za čišćenje (*Vim, Ominol*) te kolekcije *Elida* i *Sarg*, od kojih se većina više ne proizvodi. Najviše je sačuvanih reklama na kartonu, njih osamdeset i pet, za proizvode kao što su: *Sargov kalodont, Schichtov Radion, Lux, Vim, Schichtov Jelen sapun*, kolekcija *Elida* (šamponi, sapuni, kreme, toaletne vode...).

Slike 7, 8, 9. Reklame na kartonu proizvoda *Elida* (Muzej Slavonije)

O bogatoj i raznovrsnoj marketinškoj djelatnosti tvornice posebno svjedoči reklamni letak, odnosno edukativna igra s uputama za izradu figurice od pluta (*Radion karte za naše djevojčice – Obitelj gospodina čepa*) te reklamni primjerak društvenih igara *Mlin* i *Dama* ispunjen reklamama proizvoda *Schichtov terpentinski sapun* i *Schichtova Ženska hvala*. Iz razdoblja nakon Drugoga svjetskog rata, odnosno nakon uvođenja imena Saponia, sačuvano je svega nekoliko reklama proizvoda: *Plavi radion, Kalodont extra, mini Bis deterdžent za strojno pranje automobila*, što je i razumljivo, s obzirom da je Odjel knjižnice, kao i cijeli Muzej Slavonije, usmjeren na prikupljanje građe do kraja Drugoga svjetskog rata.

Slika 10. Reklamni letak tvornice Saponia iz 1960-ih godina (Muzej Slavonije)

Bogata promidžbena aktivnost tvornice izražena je i kroz oglašavanje u osječkim novinama pohranjenim u Zbirci novina Odjela knjižnice.¹⁵ Već početkom 20. stoljeća reklamira se osječka tvornica sapuna Samuela Reinitza u Vjesniku Županije virovitičke. Razvijena marketinška djelatnost s bogatim reklamnim kampanjama tvornice između dvaju svjetskih ratova zabilježena je u Hrvatskom listu, jednom od najznačajnijih osječkih novina 20. stoljeća. Reklame tvornice pratile su Hrvatski list gotovo tijekom cijelog njegovog izlaženja, od 1921. do 1944. godine, pri čemu je objavljeno više od dvije tisuće reklama raznovrsnih, prethodno spomenutih proizvoda. Tvornica *Jugoslavensko d. d. Georg Schicht*, odnosno *Jugoslavensko d. d. Schicht-Lever* stvorila je cijelu jednu seriju reklama s glavnom protagonisticom – *mudrom Maricom* – koja je reklamirala *Schichtov Radion*.

Nedjelja, 18. siječnja 1928. HRVATSKI LIST. Strana 3.

Ala je lijep ovaj svijet, jer Radion pere sam!

Mudra Marica uživa. Ne muči se lupanjem i trljanjem, za nju radi Radion. Radion posve sam? Dal!

Perite ovako!

Rastopite Radion u hladnoj vodi, stavite namočeno rublje u ovu rastopinu, kuhajte 20 minuta, pa onda isperite običnom čistom vodom.

Rublje će biti čisto i bijelo kao snijeg! Nije više potrebno da se lupa i trlja, jer to škodi rublju i rukama, naprotiv – rublje postaje ljepše nego prije.

Radion, idealno sredstvo za pranje. Štedi rublje!

Peri rublje a da ne pereš!

RADION pere sam

Slika 11. Reklamni oglas za *Schichtov Radion* iz Hrvatskog lista (Muzej Slavonije)

¹⁵ Zbirka novina obuhvaća zavičajne novine od polovice 19. stoljeća, kada je Osijek dobio svoje prve novine, pa sve do danas, s naglaskom na novinama koje su izlazile do kraja Drugog svjetskog rata.

Slika 12. Reklamni oglas za *Schichtov Radion* iz Hrvatskog lista (Muzej Slavonije)

Slika 13. Reklamni oglas za *Schichtov Radion* iz Hrvatskog lista (Muzej Slavonije)

O pouzdanosti i kvaliteti *Schichtova Radiona* svjedoče i promjene kroz koje *mudra Marica* prolazi – ona se od djevojčice razvija u djevojku spremnu na udaju, udaje se, postaje majka djevojčice Anice, i sve to vrijeme ne mijenja deterđent za pranje rublja, već ostaje vjerna *Schichtovu Radionu*.¹⁶ Ako možemo suditi prema članku iz *Grafičke revije* koji ističe kako bi reklama za određeni proizvod ili uslugu bila uspješna, potrebno ju je oglasiti sedam puta, „jer da čitalac oglas prvi put ne opazi, drugi puta istom spazi, treći puta čita, a da o njemu ništa ne misli, četvrti puta čita ga sa promišljanjem, peti puta govori o njemu svojoj ženi, šesti puta htio bi pokušat da

¹⁶ Knežević Križić, Ivana. Nav. dj., str. 65.

kupi i tek sedmi puta kupi...“¹⁷, upravo spomenuti deterdžent bio je među najpopularnijim i najprodavanijim deterdžentima za ručno pranje rublja u Osijeku.

Godine 1958. tvornica je počela izdavati svoje glasilo *Saponia*. U Zbirci novina sačuvana su tri uveza glasila, koja obuhvaćaju razdoblje od 1969. do 1985. godine. Glasilo nije izlazilo redovno, više je puta mijenjalo grafički izgled, a izvještavalo je o povijesti tvornice, novim proizvodima, društvenim događanjima, sportskim aktivnostima i slično. Kao što je navedeno u sto prvom broju samoga glasila iz 1969. godine: „List smo namijenili vama, dragi čitaoci, sa zadatkom da vas informiramo o svim bitnijim problemima, pitanjima ili temama iz svakodnevnog života našeg kolektiva, naše komune i šire društvene zajednice.“¹⁸ Prema mrežnim katalogima Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu te Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek, glasilo je prestalo izlaziti 2017. godine, nakon četristo trideset i devet objavljenih brojeva.¹⁹

Slika 14. (Glasilo *Saponia* iz 1979. godine)

¹⁷ Reklama i reklamne tiskanice. // Grafička revija : časopis za pouku i promicanje grafičkog rada 1, 4(1923), str. 54.

¹⁸ *Saponia* : informativni list radne zajednice. // *Saponia* : informativni list radne zajednice, 101 (1. svibnja 1969.), str. 5.

¹⁹ Uz glasilo *Saponia*, u Odjelu knjižnice Muzeja Slavonije sačuvane su i industrijske novine drugih osječkih tvornica. Ova vrijedna novinska građa zaslužuje posebno istraživanje.

Zaključak

Rana marketinška djelatnost, proizvodnja toaletno-kozmetičkih proizvoda te osnivanje vlastita istraživačkog instituta neka su od većih dostignuća iz bogate povijesti tvornice koja i danas odolijeva vremenu, kao jedan od najznačajnijih proizvođača deterdženata i sredstava za pranje u kućanstvu u Hrvatskoj. Od obrtničke radionice za proizvodnju sapuna Samuela Reinitza do današnje tvornice Saponia prošlo je stotinu dvadeset i sedam godina. Sačuvana tiskana građa u izdanju tvornice čuva njezinu povijest od zaborava. Ovo nije samo priča o tvornici, već je i priča o životu grada, njegovim ljudima, svim mijenama kroz koje su prolazili. U Odjelu knjižnice Muzeja Slavonije kroz knjižničnu je građu sačuvano mnogo osječkih, zavičajnih priča. Kroz sačuvanu tiskanu građu tvornice Saponia, s naglaskom na onoj tiskanoj između dvaju svjetskih ratova kada su djelovali *Jugoslavensko d. d. Georg Schicht*, odnosno *Jugoslavensko d. d. Schicht-Lever*, očituje se važnost prikupljanja zavičajne građe. Brojni spomenuti proizvodi danas se više ne proizvode, stvoreni su novi brendovi, ali ovi stari žive i pričaju kulturno-povijesnu priču kroz sačuvane tematske cjeline unutar zavičajnih zbirki. Upravo je zato spomenuta građa redovno zastupljena na muzejskim izložbama (primjerice, *Osječko!*²⁰ te *Ah, ti kućanski poslovi!*²¹) koje redovno obrađuju kulturno-povijesne teme grada.

²⁰ Osječko : katalog izložbe / urednik kataloga Ante Grubišić. Osijek : Muzej Slavonije, 2016.

²¹ Katalinić, Ksenija; Biondić, Radmila; Vinaj, Marina. Ah, ti kućanski poslovi! : Osijek, prosinac 2009. - travanj 2010. Osijek : Muzej Slavonije, 2009.

Literatura

Biondić, Radmila; Grubišić, Ante; Katalinić, Ksenija. Zapaljivo! // Osječko : katalog izložbe / urednik kataloga Ante Grubišić. Osijek : Muzej Slavonije, 2016. Str. 30-32.

Knežević Križić, Ivana. Hrvatski list kao idealan medij za proučavanje : primjer odabranih reklama tvornice Georg Schicht. // Jezik medija nekada i sada : zbornik radova sa znanstvenoga skupa održanoga 6. i 7. lipnja 2014. godine na Filozofskom fakultetu u Osijeku / uredila Vlasta Rišner. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada ; Osijek : Filozofski fakultet, 2016. Str. 60-72.

Knežević Križić, Ivana; Vinaj, Marina; Tominac, Domagoj. Projekt digitalizacije Zavičajne zbirke Essekiana. // Knjižničarstvo : glasnik Društva knjižničara Slavonije, Baranje i Srijema 21, 1-2(2017), str. 36-50.

Miklošević, Željka. Ideološka konstrukcija žene u međuratnom razdoblju : reklamni oglasi Tvornice Georg Schicht. // Osječki zbornik 30 (2011), str. 229-237.

Muzej Slavonije. URL: <http://mso.hr/home-3/> (2021-08-18)

Radić, Mladen. Muzej Slavonije Osijek 1877. - 1977. // Blago Muzeja Slavonije / glavni i odgovorni urednik Mladen Radić. Osijek : Muzej Slavonije, 1997. Str. 7-16.

Reinitz, Samuel. // Židovski biografski leksikon. URL: <https://zbl.lzmk.hr/?p=1767> (2021-08-20)

Reklama i reklamne tiskanice. // Grafička revija : časopis za pouku i promicanje grafičkog rada 1, 4(1923), str. 54.

Saponia. URL: <https://www.saponia.hr/hr/> (2021-08-17)

Šojat, Lada. Saponia d. d. // Hrvatska tehnička enciklopedija. URL: <https://tehnika.lzmk.hr/saponia-d-d/> (2021-08-18)